

Ананьєва О.П.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ КОНФЕСІЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Серед великої кількості чинників, що впливають на політичне життя українського суспільства, важливе значення має релігійний. Вплив релігії на політику є невід'ємною характеристикою будь-якої релігії, яка претендує на те, щоб вказувати шлях до істини.

Характерною рисою українського політичного розвитку було тісне переплетення релігійних та політичних процесів на всіх етапах державотворення. Важливість впливу релігійного чинника була постійною характеристикою національно-політичного розвитку України.

Не змогла усунути значущість релігійного чинника навіть політика ігнорування та заперечення релігії ХХ століття. Вона лише ускладнила суперечності в релігійно-церковній сфері та заклала передумови негативних тенденцій у подальшому розвитку релігійно-політичної ситуації в Україні. Проте сам досвід релігійної політики ХХ століття (особливо в радянські часи) довів від супротивного неминучість і постійність впливу релігії на політичне життя України. І масовий поворот українського суспільства до релігії після краху тоталітарного режиму яскраво про це засвідчив.

Будівництво демократичної держави на руїнах тоталітаризму зустріло цілий ряд труднощів, породжених як давніми нерозв'язаними проблемами, так і новими умовами посттоталітарного існування, що загрожували стабільності суспільства. І тут знову релігійний фактор виявив свою силу і дієвість, привернувши до себе увагу майже всіх політичних сил. Вакуум, що склався після краху комуністичної ідеології, вимагав заповнення його новими ідеологічними розробками, здатними об'єднати суспільство. Масове звернення народу до Церкви та релігійних цінностей сконцентрувало зусилля української політичної еліти на релігії, в якій вона вбачала засіб мобілізації суспільства для вирішення цих проблем посттоталітарного буття.

Тодішню ситуацію в Україні В. Бондаренко та В. Єленський характеризували в такий спосіб: “формування ... національної еліти, яка відчуває відповідальність за долю свого народу, ідеї месіанства – з одного боку; і недобудованість новоствореної держави, гнітючий стан національної свідомості, численні протиріччя, різке погіршення життєвого рівня, політична нестабільність, дезінтеграція суспільства – з другого. У такій ситуації інтегральна, незалежна від сторонніх впливів, але добре керована національною елітою Церква здається еліті (за умов катастрофічного занепаду старих інтеграторів) – чи не єдиним дієвим консолідуючим чинником. Вона може стати надійним каналом вкорінення потрібних ідей. Розбудова такої Церкви викличе неодмінний спротив релігійних інституцій супроти політики конфесіоналізму, що дозволить персоніфікувати антинациональні сили і ще більше консолідувати народ, бо ніщо так не згуртовує, як наявність ворога”[1].

Українська національна інтелігенція все частіше почала звертатися до історичної пам'яті та наголошувати на тій ролі, яку відіграла Церква в процесах національного відродження та самоусвідомлення. Але якщо в минулому вона виконувала цю роль в силу обставин, то на сучасному етапі ностальгія за давниною та повернення Церкві цих ролей привели до надзвичайної політизації релігії та тісного переплетення конфесійних суперечностей із соціально-політичними антагонізмами.

Пошук дієвої моделі державно-церковних відносин та визначення основних засад сучасної державної політики щодо релігії і церкви розпочалися ще до проголошення незалежності України. Формування нової парадигми відносин владних структур з церквою передувало значне підвищення активності у релігійно-церковному середовищі наприкінці 80 – поч. 90-рр. ХХ ст.

Для врегулювання відносин органів державної влади з релігійними організаціями в умовах демократизації суспільства 23 квітня 1991 р. було прийнято Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації”. У ньому визначено базові принципи державно-церковних відносин, які в цілому відповідали основним засадам функціонування релігії та церкви у розвинутих державах: відокремленість церкви від держави і школи від церкви, світський характер держави, проголошення рівності релігій перед законом і рівності громадян, незалежно від їхнього ставлення до релігії, запровадження реєстрації Статутів (положень) релігійних організацій з метою набуття ними статусу юридичної особи, невтручання держави у діяльність релігійних організацій, курс на повернення релігійним організаціям націоналізованих у минулому культових будівель і майна, наявність спеціального уповноваженого органу державної виконавчої влади, покликаною сприяти реалізації державної політики щодо релігії та церкви, контроль за дотриманням чинного законодавства про релігію та церкву [2].

Із здобуттям Україною незалежності гостро постало питання про втілення у життя закладеної у законі моделі державно-церковних відносин. До вирішення цього питання, окрім державних структур прилучилося чимало політиків різної орієнтації.

Зрозуміло, що вироблення і проведення ефективної політики щодо релігії, церкви та віруючих потребувало врахування особливостей конфесійної ситуації, яка на той час характеризувалася:

- динамічним і активним релігійним відродженням;
- значним урізноманітненням конфесійної карти України;
- конфліктністю та протистоянням у релігійно-церковному середовищі;
- значною політизацією релігійно-церковного життя.

На формуванні нових державно-церковних відносин позначався тягар старої радянської системи у ставленні до релігії та церкви. Адже на початку 90-х рр. підходи значної кількості політиків та чиновників до цих питань були ще значною мірою радянськими. Так, хоча відповідно до законодавства України церква проголошувалася відокремленою від держави, в перші роки незалежності цей принцип, як і в радянські часи, всіяло порушувався – владні структури продовжували втручатися у внутрішні справи церкви.

Як відомо, незалежній українській державі у спадщину від Радянського Союзу дісталася чимало проблем, які накопичувалися у релігійно-церковному житті впродовж десятиліть. Це, зокрема, проблема

неоднакового ставлення до релігій, по суті їх поділ на терпимі (православ'я, католицизм, окремі течії протестантизму, зокрема, баптизм, адвентизм та п'ятидесятництво) та гонимі (баптисти-ініціативники, крайні-п'ятидесятники та ін.) та заборонені (уніатство).

На початку 90-х років в Україні найбільший вплив у суспільстві мали такі церкви як Українська православна церква, що була у юрисдикції Московського патріархату, Українська автокефальна православна церква та Українська греко-католицька церква. Зважаючи на те, що вплив цих церков поширювався лише в окремих регіонах, жодна із них не могла взяти на себе роль виразника загальнонаціональних інтересів.

Незважаючи на законодавче закріплення принципу рівності релігій перед законом, тодішня офіційна влада, яка вийшла із колишніх компартійних структур, взяла курс на підтримку однієї із церков – спочатку Української православної церкви, а потім Української православної церкви – Київський патріархат, які по чергово очолював відомий церковний діяч митрополит Філарет.

Однією із проблем, яку доводилося спільно розв'язувати церкві і державі, була проблема набуття автокефалії. Справді, Українська автокефальна православна церква, пропонуючи національно-культурну концепцію автокефалії, не могла стати базою для створення єдиної національної церкви, оскільки мала вплив, обмежений лише західним регіоном. Поширення її впливу у російськомовних регіонах (на Сході, Південному Сході, Півдні України) було проблематичним.

В умовах відокремлення церкви від держави не могла бути реалізованою й модель проголошення автокефалії православної церкви державним декретом.

Однак найбільшою мірою здобуттю автокефалії зашкодила поспішність влади. Адміністрація Президента України Л.Кравчука, ігноруючи по суті принцип відокремлення церкви від держави, суттєво політизувавши релігійне середовище, стала на шлях відкритої підтримки Української православної церкви – Київський патріархат. Тим самим, замість вжиття невідкладних заходів щодо розв'язання релігійного конфлікту ще більше поглиблювала його.

Законодавчо проголошуючи принцип рівності релігій перед законом, держава намагалася надавати пріоритети тим церквам, які мали національне спрямування. Це мало своє виправдання і пояснення, оскільки у процесі державного будівництва необхідно було спиратися на підтримку усіх політичних, громадських та релігійних організацій, які своєю діяльністю сприяли утворенню незалежної української держави.

Таким чином, у процесі вироблення державної політики щодо релігії та церкви, здобуття автокефалії в перші роки незалежності України як влада, так і церкви припустилися значних помилок, що призвело до церковного розколу та посилення міжконфесійного протистояння.

Причин невдач у державній релігійній політиці було чимало:

- надмірна заполітизованість суспільства, влади і церкви, спроби використання релігії як знаряддя політики;
- відсутність науково обґрунтованої концепції державно-церковних відносин та невдалий вибір пріоритетів у релігійно-церковній сфері, втручання держави та політичних сил у справи церкви, дії влади за принципом симпатій до одних церков і антипатій до інших;
- відсутність єдиних підходів владних структур і різних політичних сил до розв'язання релігійного питання.
- значний вплив радянської моделі державно-церковних відносин на релігійно-церковне життя в Україні;
- недостатнє використання досвіду та уроків минулого в релігійно-церковній політиці;
- поспішність влади у здобутті автокефалії церкви;
- підтримка на державному рівні скомпрометованого в церковних колах ієрарха митрополита Філарета;
- відсутність реального прогнозу щодо можливих наслідків державної політики в релігійно-церковній сфері та проголошення автокефалії в запропонований спосіб.

Розв'язання низки проблем, що накопичилися у релігійно-церковному житті у перші роки незалежності України було можливим лише на основі неухильного дотримання положень та норм чинного Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", який розцінений міжнародними експертами як досить демократичний [2].

Щодо досягнення справжньої незалежності церкви значно ефективнішим було б вжиття заходів щодо попереднього здійснення внутрішньої українізації церкви, підвищення національної свідомості і самосвідомості ієрархії, духовенства та мирян. Лише після копіткої роботи саме у цьому напрямі можна було ставити проблему автокефалії і сподіватися на її успішне розв'язання. Спроби прискороного отримання автокефалії церкви лише загнали цю проблему у глухий кут і відтягли її розв'язання на невизначений термін.

З приходом у 1994 р. до влади Президента України Л.Кучми поза його увагою не залишилися питання релігійно-церковного життя. Владні структури почали докладати зусиль до подолання кризи в релігійно-церковному житті і спрямування його у нормальне русло. Були значно скориговані основні напрями державної релігійної політики. Передусім зроблено спробу повернути релігійно-церковне життя у рамки чинного Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". Покінчено з підтримкою ідеї створення державної та єдиної національної церкви, вжито заходів до сприяння розвитку поліконфесійності, мінімізації міжцерковного конфлікту тощо. Для реалізації саме такої політики у центрі і на місцях підбиралися відповідні кадри [3].

Церкви та релігійні організації по-різному поставилися до такої політики: одні її підтримували (Українська православна церква, протестантські релігійні організації, новітні релігійні течії тощо), інші – засуджували (Українська православна церква – Київський патріархат, Українська автокефальна православна церква, Українська греко-католицька церква та ін.).

Особливо невдоволена діями влади була Українська православна церква – Київський патріархат, яка по суті позбулася державної підтримки на найвищому рівні. Її представники найбільшою мірою звинувачували Президента України та владні структури в такій церковній політиці, яку вони називали не інакше як антиукраїнською чи проросійською.

В подальшому основні засади державно-церковних відносин були закріплені у Конституції України. Відповідно до ст.35 Основного Закону України «кожен має право на свободу світогляду та віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова» [4]. У разі наявності у громадянина релігійних переконань, які забороняють використання зброї, Конституція України надавала право заміни виконання військового обов'язку альтернативною (невійськовою службою) [4].

Основним законом забороняється також надання привілеїв чи обмежень за ознаками релігійних чи інших переконань. Крім того, держава взяла на себе зобов'язання сприяти розвитку релігійної самобутності всіх корінних народів та національних меншин України.

Таким чином, основні питання, що стосуються відносин влади і церкви були законодавчо врегульовані. Однак базовий Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» нині потребує значного оновлення, зокрема, приведення його у повну відповідність до міжнародних нормативно-правових документів, ратифікованих Україною, Конституції України та реалій сучасного релігійно-церковного життя.

До формування нового типу відносин між церквою та державою з метою розв'язання проблем, що мали місце у цій сфері, почали активно прилучатися науковці, громадськість. Було проведено низку заходів (наукові, науково-практичні конференції, круглі столи тощо) з участю релігійних діячів, міжнародних фахівців та експертів, на засіданнях яких обговорювалися актуальні проблеми релігійно-церковного життя в Україні, стосунків держави і церкви, вдосконалення законодавства про релігію та церкву.

Держава намагалася підтримувати добрі стосунки з усіма церквами та релігійними організаціями. Передусім розвивалися стосунки влади з найчисельнішою і найвпливовішою релігійною організацією – Українською православною церквою. З цією метою владними структурами вживалися різноманітні заходи: Президент України Л.Кучма та його оточення, виявляючи симпатії саме до цієї церкви, брав участь у різних церковних заходах, релігійні діячі були нагороджені почесними державними нагородами [5].

Поступово налагоджувалися та нормалізувалися відносини владних структур з іншими православними церквами, зокрема, Українською православною церквою – Київський патріархат та Українською автокефальною православною церквою. І хоча ці церкви ще мали чимало претензій до владних структур, проте напруга у відносинах між ними і владою поступово спадала.

Великі надії на нормалізацію відносин церкви і держави, послаблення конфліктності та протистояння в релігійному середовищі, покращення міжконфесійних відносин, особливо між християнськими церквами поклалися на святкування 2000-ліття Різдва Христового, яке відзначалося як на церковному, так і на державному рівні.

Свідченням дотримання владою принципу однакового ставлення влади до усіх конфесій було й те, що осторонь її уваги не залишилися й Українська греко-католицька та римо-католицька церкви. Зокрема, Українська влада почала вести більш активну політику щодо Ватикану. Особливе значення у розвитку та зміцненні стосунків між Україною та Ватиканом мав пастирський візит до України папи Римського Івана-Павла II (21-27 червня 2001 р.). Незважаючи на суперечливе ставлення до нього представників інших релігій, передусім Української православної церкви, візит відбувся успішно і сприяв не тільки нормалізації відносин між Україною і Ватиканом, а й сприяв зміцненню міжнародного іміджу України у світі.

Нині українська держава намагається всіляко сприяти релігійним організаціям у подоланні залишків міжцерковного протистояння, єдності українського православ'я, створенню в Україні єдиної Помісної православної церкви та набуттю нею автокефального статусу. Про це свідчили зустрічі Президента України Л.Кучми з Константинопольським патріархом Варфоломієм (24 листопада 2000 р. у м. Стамбулі) та Московським патріархом Алексієм II (29 листопада 2001 р.), на яких розглядалися важливі питання релігійно-церковного життя, зокрема, набуття церквою автономії та автокефалії [5].

Таким чином, з часу проголошення незалежності Української держави владними структурами постійно здійснювався активний пошук прийнятної і дієвої моделі державно-церковних відносин, основних засад державної політики щодо релігії і церкви. Особливістю цього пошуку було те, що він відбувався в контексті тогочасного суспільно-політичного розвитку України, який характеризувався гострим політичним протиборством та міжцерковним протистоянням. В одні періоди цей пошук давав відповідні результати, в інші – відбувався менш успішно. При цьому мали місце як успіхи, так і невдачі, пов'язані передусім з суб'єктивізмом у підходах до оцінки ролі і місця релігії та церкви у суспільно-політичному житті України.

Слід також зазначити, що дії влади щодо використання релігійного чинника в державному будівництві не завжди були адекватними політичній і релігійно-церковній ситуації в Україні.

В перші роки незалежності України (1992 –1994 рр.) владні структури намагалися виробити модель, за якої була б створена єдина національна церква із статусом державної або близького до нього. Державна політика, в основі якої лежала ідея створення єдиної національної церкви із статусом державної в умовах поліконфесійного українського суспільства переконливо довела не тільки її неспроможність, а й небезпеку. Це призвело у середині 90-х рр. до значного напруження відносин між церквою та державою, що змушувало в подальшому докладати чималих зусиль для подолання наслідків такої політики та пошуку шляхів до встановлення партнерських стосунків держави з релігійними організаціями.

Характерною особливістю державно-церковних відносин перших п'ятнадцяти років незалежності України було те, що основна увага владними структурами приділялася розв'язанню проблем традиційних церков, в той час як іншим релігійним організаціям приділялося значно менше уваги. Щодо цих релігій проводилися поодинокі, як правило, політично кон'юнктурні акції.

Хоча взаємодія влади і церкви відбувалася в умовах відокремлення церкви від держави, владні структури намагалися використати високий суспільний і моральний авторитет релігії.

Серед найважливіших подій у релігійно-державних стосунках 2005 року слід виокремити, на наш погляд, такі:

1. Ліквідація Державного комітету України у справах релігій.
2. Спроби вищого керівництва України активізувати роль Вселенського Патріарха Варфоломія у розв'язанні міжправославного конфлікту в Україні.
3. Спроба запровадження у загальноосвітніх навчальних закладах курсу «Християнська етика».
4. Спроба об'єднання УПЦ-КП та УАПЦ, що її непрямо протегував секретаріат Президента України.
5. Перенесення катедри Предстоятеля УГКЦ зі Львова до Києва.

Перетворення Держкомрелігій на Держдепрелігій 20 квітня 2005 року президентським указом стало однією з найважливіших подій церковно-державного життя минулого року. Таким чином було ліквідовано (а де факто – понижено в статусі) один з останніх рудиментів радянської епохи – Державний комітет у справах релігій. Цей крок Президента Ющенка розцінюється як однозначно позитивний та такий, що впливає з європейського розуміння стандартів демократії. [6]

Водночас перетворення Державного комітету у справах релігій (центрального органу виконавчої влади) на Державний департамент у справах релігій (урядовий орган державного управління у складі Міністерства юстиції України) нарешті привело його статус у відповідність до вимог ч. 2 ст. 30 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», що передбачає: «державний орган України у справах релігій утворюється Кабінетом Міністрів України». [2]

Держдепрелігій фактично не ліквідували, а перетворили на відповідний державний департамент в складі Мінюсту. Про це свідчить порівняльний аналіз компетенції комітету та департаменту. В цілому ця компетенція є подібною, окрім того, що Держдепрелігій, на відміну від свого попередника, не матиме права та/чи обов'язку:

- 1) вносити у встановленому порядку пропозиції з питань формування державної політики щодо релігії, церкви і релігійних організацій;
- 2) забезпечувати відповідно до законодавства реалізацію права кожного на свободу світогляду і віросповідання, додержання принципів відокремлення церкви і релігійних організацій від держави, а школи – від церкви, формування та регулювання відносин між державою, церквою та релігійними організаціями;
- 3) запобігати втручанню органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб у здійснювану відповідно до законодавства діяльність релігійних організацій, а також втручанню релігійних організацій у діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян;
- 4) брати участь у підготовці міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, готувати пропозиції щодо укладення, денонсації таких договорів, у межах своєї компетенції укладати міжнародні договори України;
- 5) роз'яснювати, зокрема через засоби масової інформації, зміст державної політики щодо релігії, церкви, релігійних організацій, а також питання застосування законодавства України про свободу совісті та релігійні організації;
- 6) організовувати в установленому порядку професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації власних працівників;
- 7) подавати в установленому порядку пропозиції про зупинення дії або скасування нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, актів місцевих державних адміністрацій, рішень, прийнятих органами місцевого самоврядування, посадовими особами підприємств, установ, організацій усіх форм власності, що суперечать законодавству України про свободу совісті та релігійні організації;
- 8) забезпечувати виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави в межах повноважень, визначених законодавством;
- 9) забезпечувати в межах своєї компетенції реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснювати контроль за її збереженням;
- 10) представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладення міжнародних договорів України.

Спеціалісти по справах державно-релігійних відносин вважають, що основним завданням Держдепрелігій поточного року має стати ініціювання та координування підготовки проекту нового закону про свободу віросповідання і, можливо, проекту спеціального закону про реституцію колишнього церковного майна. Також Держдепрелігій має організувати з порушених питань широку громадсько-церковно-політичну дискусію та запропонувати урядові створити для розробки названих законопроектів спеціальну робочу групу, до якої залучити не лише представників держорганів, а й відомих незалежних фахівців-юристів, релігієзнавців та церковних діячів. [6]

Таким чином, можливо признати, що через помилки та суб'єктивізм владних структур у підходах до розв'язання релігійно-церковних проблем та недосконалість законодавчої бази з'явилися нові проблеми. Їх успішне розв'язання пов'язане в основному з подальшою демократизацією релігійно-церковного життя, гармонізацією державно-церковних стосунків, які можливі за умови оновлення чинного законодавства про релігію та церкву. Адже в період духовно-релігійного відродження невідповідність чинної нормативно-правової бази реальному стану релігійно-церковного життя вочевидь стала зрозумілою.

І все ж таки, незважаючи на труднощі та упущення, порівняно з радянським періодом відносини церкви і держави в незалежній Україні змінилися докорінно. Держава намагалася будувати свою політику з урахуванням конфесійної ситуації, перебігу подій у релігійно-церковній сфері.

Джерела та література

1. Єленський В. Релігія і перебудова // Людина і світ. – 2000. – № 11-12. – С. 11-21.
2. Закони України: Про свободу совісті та релігійні організації в Україні. Про приватизацію майна державних підприємств. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію). Про оренду майна державних підприємств та організацій: Офіційн. текст із змінами і доп. – К.: Україна, 1993. – 62 с.
3. Кудлай О. Міжправославний конфлікт в Україні: позиції сторін // Людина і світ. – 1998. – № 5-6. – С. 2-8.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 1996. – 63 с.
5. Маринович М. Створення Концепції екуменічної позиції УГКЦ. – Богословія. – 2001. – № 1-4. – С. 69-93.
6. Геннадій Друзенко. Подія року 2005 у державно-релігійних взаєминах. // Аналітика.12.01.2006.

Балинченко С.П.

КОНЦЕПЦИИ «СИММЕТРИЧНОСТИ» ОТНОШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Восприятие межкультурной коммуникации как бинарной оппозиции адресата и адресанта социокультурной информации приводит к формированию категорий, указывающих на соотношение этих субъектов, толерантность по отношению друг к другу, меру взаимной ответственности: в одном случае, можно говорить о модели «Я-Другой», подразумевая нейтральное либо позитивное восприятие социокультурных различий, в ином случае – «Я-Чужой», где акцент делается на принципиальном неприятии данных различий.

Симметричность указанных противопоставлений приводит к инструментальному восприятию межкультурной коммуникации в контексте поиска путей максимально выгодной адаптации акторов в общем социокультурном пространстве: имплантирование собственной специфической социокультурной информации и усвоение предложенных извне паттернов реагирования на коммуникативные ситуации.

В связи с этим, следует отметить концепцию Мысли-о-другом Э. Левинаса как попытку преодоления проникновения тотальности в сферу Я, разрыв вышеупомянутого замкнутого инструментализма. В данной статье проводятся параллели между этой концепцией и интерпретациями феномена инаковости М.Бубером, М. Уолцером, Ч. Тейлором, Д. Беллом, С. Хантингтоном, Б.Вальденфельсом, с целью определения места Третьего в каждой из них; в свою очередь, категории «приемлемого» и «иностранного», указывающие на меру преодоления тотальности в межкультурной коммуникации, рассматриваются как формообразующие по отношению к общему социокультурному пространству и являющиеся ключевыми для определения специфики отношений «Я-Другой».

Прежде всего, в исследовании Мысли-о-Другом Э. Левинас делает акцент на несимметричности отношений «Я-Другой». Он утверждает, что „в приклеивании смысла „Я” к другому и в моей инаковости по отношению ко мне самому, в чем я способен сравнить с другим смысл „Я” – „тут” и „там” превращаются в одно [9, с. 99]”. В этом и заключается определение собственной „принадлежности” через видение себя взглядом другого и самоопределение в результате обращения к этому иному. Понятие Третьего, разрывающее замкнутую симметричность отношений между „Я” и „Другим” одновременно и отрицает доминирование сферы исключительно экономических интересов определением императивов ответственности, и приводит к возникновению тотальности „Мы”, не являющейся суммой „Я”.

В свою очередь, разграничивая Я-основу слова Я-Оно и Я-основу слова Я-Ты как субъект и субъективность, М. Бубер утверждает их в качестве духовных форм естественной разрозненности и естественного единства [5, с. 39]. М.Бубер делает акцент на том, что, несмотря на отличия между историей личности и историей человеческого рода, их объединяет одно: они означают „прогрессирующий рост мира Оно [5, с. 24]”. Речь идет об Оно как Другом, что противопоставляется Я не в конструктивном аспекте относительно общей среды, а в деструктивном самоуглублении и, как следствие, отчуждении и блокировании информационных потоков извне. Особенность подобной «симметричной» концепции самодовлеющей уникальности в том, что, будучи будто бы, независимыми от внешних факторов, отношения ограничиваются собственными информационными ресурсами и, при условии отсутствия поддержки через установление отношений Я-Ты, обречены на постепенное истощение. Неизбежность умножения мира Оно как постоянная реакция на первичную онтологическую отделенность субъектов познания, впрочем, не уменьшает важности прикосновения к Ты, в котором содержится „дыхание вечности”, т.е. потенция актуального бессмертия через сохранение информационного поля взаимодействия путем образования его отражений в следующих реализациях Я-Ты отношений.

В контексте приведенных обдумываний зависимостей между индивидуальным самоопределением и формированием идентичности общества вообще, актуальность также приобретает предложенное М. Уолцером исследование толерантности как формообразующей относительно паттернов взаимодействия обществ категории, которая влияет на информационно-интенциональный обмен и является амортизатором информационного деспотизма. Он утверждает, что „проект эпохи постмодерна подрывает любой вид общей идентичности и стандартного поведения; он оказывает содействие развитию общества, в котором местоимения в